

**Umsögn biskups Íslands
um frumvarp til laga um breytingar á hjúskaparlögum og fleiri lögum um brottfall laga
um staðfesta samvist (ein hjúskaparlög).**

Vísað er til bréfs nefndasviðs Alþingis, dags. 21. apríl sl., þar sem allsherjarnefnd Alþingis óskar eftir um umsögn um ofangreint frumvarp.

Ég þakka tækifærið að veita umsögn um frumvarpið.

Frumvarpið felur í sér að lögum um staðfesta samvist verða felld úr gildi og orðin karl og kona felld út úr lagatexta og orðið einstaklingar komi í staðinn, í stað orðsins faðir og móðir komi foreldri. Þetta er rökstutt sem nauðsynlegt skref til jafnréttis og eflingar mannréttinda, svo sem fram kemur í þeim ásetningi að lögum taki gildi þann 27. júní n.k. á baráttudegi samkynhneigðra.

Frumvarp um ein hjúskaparlög var til umræðu á Prestastefnu 2010 þar sem lögð var fram ályktun undirrituð af hópi presta og guðfræðinga sem lýsa stuðningi við ein hjúskaparlög á Íslandi. Þar segir m.a.: „Prestastefna telur íslensku Þjóðkirkjuna í stakk búna til að stíga þetta skref með ríkisvaldinu í ljósi ítarlegrar guðfræðilegrar umfjöllunar síðustu ára á kirkjulegum vettvangi um kirkju, kynhneigð og hjónaband.“

Í setningarræðu minni vék ég að þessu máli:

„Engum blöðum er um að fletta að Þjóðkirkjan lýtur lögum landsins. Ríkið ræður því hver skilgreining hjúskaparins er að lögum. En þetta mál varðar líka kenningu og helgisiði kirkjunnar.

Hjúskaparlög hafa byggt á samhljómi siðar og kirkju, flestra trúarbragða heims og nánast allrar siðmenningar, í samhljómi við þann skilning á hjónabandi sem birtist í orðum Jesú Krists sem rækilega eru tíunduð í guðspjöllunum. Nú er stigið skref sem leysir þennan samskilning sundur. Hér þarf því Prestastefna að ræða þá stöðu og það sem hvarvetna er í brennidepli í kirkjunum þegar slík staða kemur upp. Það snýst meðal annars um vígslumannshlutverkið og helgisiði kirkjunnar við hjónavígslu.

Ýmsum finnst rökrétt að löggjafinn leysi kirkjur og trúfélög undan því að prestar og forstöðumenn gegni vígslumannshlutverki. Ég játa það að sjálfur er ég beggja blands í þeim efnum, af því að hjónavígslan í kirkjunni gegnir sannarlega veigamiklu hlutverki í vitund þjóðarinnar.“

Ítarleg umræða fór fram á Prestastefnunni sem leiddi í ljós að skoðanir eru mjög skiptar. Voru tvær aðrar tillögur lagðar fram, önnur um að beina því til ríkisstjórnarinnar að prestar yrðu ekki vígslumenn að lögum, hin tillagan um að báðum fyrri tilögum yrði vísað til biskups og kenningarnefndar. Var sú tillaga samþykkt. Munu kenningarnefnd og helgisiðanefnd fjalla um tillögurnar í næstu viku og í framhaldi af því mun Kirkjuþing 2010 afgreiða málið fyrir hönd þjóðkirkjunnar, eins og þjóðkirkjulögin gera ráð fyrir.

Fyrir nokkrum misserum náðist samstaða í þjóðkirkjunni um lög um staðfesta samvist þar sem prestum og forstöðumönnum trúfélaga var veitt heimild til að gegna hlutverki vígslumanns að lögum. Í ályktun Kirkjuþings 2007 segir:

“Kirkjuþing lýsir stuðningi við meginatriði ályktunar kenningarnefndar um Þjóðkirkjuna og staðfesta samvist og stendur við hefðbundin skilning á hjónabandinu sem sáttmála karls og konu. Ef lögum um staðfesta samvist verður breytt þannig að trúfélög fái heimild til að staðfesta samvist þá styður Kirkjuþing það að prestum

Þjóðkirkjunnar, sem eru vígslumenn að lögum, verði það heimilt. Kirkjubing leggur áherslu á að frelsi presta í þessum efnum verði virt”.

Með þeirri niðurstöðu náðist sátt um mál sem valdið hefur miklum deilum í kirkju og samfélagi. Fyrirliggjandi lagafrumvarp gengur gegn þeirri sátt.

Lagafrumvarpið horfir til einföldunar en vekur upp flóknar spurningar. Hjónaband karls og konu er sáttmáli sem á sér dýpri skírskotun en almennt á við um mannleg samskipti, svo samfélagið, lög og réttur og trúarbrögðin slá um það sérstökum veböndum. Ríki og trúfélögin hafa álitnið hjónabandið heilagt og ríki jafnt sem kirkja væru skuldbundin að virða það.

Hjónaband er meira en kærleikssamband tveggja einstaklinga. Ríkisvaldi og samfélagi kemur kærleikssamband einstaklinga ekki við og á ekki að skipta sér af því. Í allri siðmenningunni er hjónabandið opinberlega viðurkennt kynlífssamband konu og karls. Hjónaband er álitnið í senn persónulegt samband og stofnun sem miðar um fram allt að því að vernda barnið, að mæta grundvallarþörf þess fyrir öryggi, stuðning, ást og aðstoð föður og móður, til þess að því farnist vel. Þetta er mikilvæg grunnforsenda sem stendur óhögguð þótt hjón eignist ekki börn. Þetta viðhorf kemur mjög skýrt fram í 16. grein Mannréttindayfirlýsingar Sameinuðu þjóðanna:

- „1. Fulltíða konur og karlar hafa rétt til að ganga í hjónaband og stofna fjölskyldu, án tillits til kynþáttar, þjóðernis eða trúarbragða. Þau skulu njóta jafnréttis við stofnun og slit hjúskapar, svo og í hjónabandinu.
2. Til hjúskapar skal ekki stofnað nema með frjálsum og fullu samþykki hjónaefna.
3. Fjölskyldan er í eðli sínu frumeining samfélagsins og ber samfélagi og ríki að vernda hana.”

Mannréttindasáttmáli Evrópu segir í 12. gr. : „Karlar og konur á hjúskaparaldri hafa rétt á að ganga í hjónaband og stofna fjölskyldu í samræmi við landslög um þessi réttindi.”

Að endurskilgreina hjónabandið með því að taka út orðin karl og kona úr lagatextanum og forðast orð sem fela í sér frumlæg tengsl, faðir, móðir, stuðlar hugsanlega að því að veikja vitund menningar og samfélags fyrir andstæðu og gagnkvæmni karls og konu sem jafnan hefur verið grundvallandi viðmið hjónabandsins. Það nemur burt úr lögum og opinberri orðræðu samhengi og viðmið hjónabands og kynlífs.

Ef Alþingi telur nauðsynlegt að lögfesta orðin hjúskapur, hjónaband og hjón um samvist samkynja einstaklinga, þá mætti orða 1. gr. þannig að hin hefðbundna skilgreining standi þó að hugtakið hjón sé vikkað. Lagagreinin gæti orðast svo: „Lög þessi gilda um hjúskap karls og konu, tveggja kvenna eða tveggja karla“ Með sama hætti mætti orða 7. gr. svo: „Karl og kona, tvær konur eða tveir karlar mega stofna til hjúskapar þegar þau hafa náð 18 ára aldri“.

Hvað varðar orðin og tengslahugtökin, faðir og móðir, er sannarlega ástæða til að gefa því gaum sem Barnasáttmáli Sameinuðu þjóðanna mælir fyrir um að „börn eigi rétt, svo fremi það sé mögulegt, á því að vita um foreldra sína og njóta umönnunar þeirra“ (grein 7.1). Þetta eru mikilvæg mannréttindi. Afnáam þessara hugtaka og orðanna karl og kona úr hjúskaparlögum mun veikla enn undirstöðu þessa réttar barnsins.

Í mörgum Evrópuríkjum hefur það skref verið stigið sem hér er stefnt að. Í Frakklandi, þar sem alger aðskilnaður ríkis og kirkju ríkir, náði frumvarp um kynhlutlaust hjónaband ekki fram að ganga þegar það var lagt fyrir þjóðþingið vorið 2006. Er áhugavert að kynna sér skýrslu sem lögð var þá fyrir franska þingið (<http://www.assemblee->

nationale.fr/12/dossiers/mission_famille_enfants.asp). Þar er lögð sérstök áhersla á hagsmuni barnsins af því að hjónabandinu sé viðhaldið sem sambandi karls og konu. Þar segir: „Hjónabandið er ekki aðeins samningsbundin viðurkenning á ást milli tveggja einstaklinga. Það er skuldbindandi rammi réttinda og skyldna sem mótaður hefur verið til þess að geta tekið á móti barni og veitt því ákjósanleg uppeldisskilyrði.“

Það er vegna rótgróins samskilnings ríkisvalds og trúarbragðanna að forstöðumenn trúfélaga og prestar eru vígslumenn að lögum. Nú gengur ríkisvaldið fram með nýja skilgreiningu á hjúskapnum, sem byggir á hugmyndafræði sem runnin er af öðrum rótum en þeim sem trúarbrögð og siðmenning og flest ríki heims hafa hingað til viðurkennt sem viðmið. Það hefur vakið upp spurn um vígsluheimild presta og trúfélaga. Í athugasemdum með frumvarpinu er því lýst að samviska presta verði ekki bundin í þessum efnunum. Það er ekki nægjanlegt. Nauðsynlegt er að hliðstætt ákvæði verði sett inn í hjúskaparlögin og er nú að finna í lögum um staðfesta samvist. Það er ekki nægilegt að vísa til reglna ráðuneytisins eins og er í núgildandi hjúskaparlögum, enda hafa slíkar reglur ekki verið settar.

Þess má geta að þær kirkjur, sem prestar þeirra eru vígslumenn að lögum og sem hafa samþykkt skilgreiningar ríkisvaldsins í þessum efnunum, eru í algjörum minnihluta í veröldinni, reyndar til þessa aðeins tvær, Sænska kirkjan og Sameinaða mótmælendakirkjan í Kanada. Í Noregi hafi verið ein hjúskaparlög í gildi um hríð en Norska kirkjan hefur ekki samþykkt að gefa saman samkynja pör og hafa stjórnvöld virt það að kirkjan hefur ekki náð niðurstöðu í þeim efnunum. Hvorki Danir né Finnar hafa sett ein hjúskaparlög. Þess má geta að einungis á Norðurlöndum og hinum engilsaxneska heimi eru prestar og forstöðumenn trúfélaga vígslumenn að lögum. Er það vegna hinna sterku hefðartengsla sem eru milli ríkis og kirkju í þeim ríkjum, þó formleg tengsl og samskipti ríkis og kirkju sé með ýmsu móti þar.

Þjóðkirkjan er aðili að alþjóðlegum kirknasamtökum, svo sem Lúterska heimssambandinu og Porvoo kirknasamfélaginu, þar sem afstaðan til þessara mála er afar umdeild og víða mikil átök innan kirknanna sjálfra. Einnig þar sem kirkjur hafa ekki heimild til að gefa saman hjón að lögum.

Þetta mál er því hreint ekki jafn einfalt og útrætt eins og einatt er gefið í skyn.

Reykjavík, 7. maí 2010

Karl Sigurbjörnsson